

УДК 373.62(73)

ГРИНА АНДРОЩУК, кандидат педагогічних наук, доцент
Хмельницький національний університет
Адреса: вул. Інститутська, 11, Хмельницький, 29016, Україна
E-mail: lemen77@ukr.net

ІГОР АНДРОЩУК, кандидат педагогічних наук, доцент
Хмельницький національний університет
Адреса: вул. Інститутська, 11, Хмельницький, 29016, Україна
E-mail: lemen77@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ПОЛЬЩІ ТА ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

АНОТАЦІЯ

У статті обґрунтовано важливість вивчення зарубіжного досвіду з метою підвищити ефективність підготовки вчителів в умовах вищого навчального закладу. Розглянуто особливості підготовки вчителів трудового навчання в Польщі та Великій Британії. Особливу увагу приділено висвітленню напрямів підвищення рівня професійної компетентності вчителів під час навчання у вищому навчальному закладі та після його завершення. Зосереджено увагу на вимогах до вчителя трудового навчання. Зазначено, що, крім вимог до рівня професійної підготовки, майбутній фахівець має дотримуватися моральних норм, уміти взаємодіяти з учасниками освітнього процесу, володіти інформаційно-комунікативними технологіями. З'ясовано кваліфікаційні категорії вчителів у Польщі та моделі й освітні маршрути підготовки вчителів трудового навчання у Великій Британії. На основі узагальнення результатів дослідження визначено основні цикли професійних дисциплін підготовки вчителів трудового навчання у Великій Британії. Розглянуто роль педагогічної практики у підготовці майбутніх учителів до професійної діяльності. Встановлено, що значна кількість годин відводиться на практичну підготовку студентів і формування необхідних умінь та навичок на базі шкіл під час проходження педагогічної практики. Визначено умовні етапи практичної підготовки студентів у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: *вчитель трудового навчання, педагогічна взаємодія, професійна підготовка, кваліфікація вчителя, модель підготовки, освітній маршрут, програма підготовки, навчальний заклад, навчально-виховний процес.*

ВСТУП

Реформування середньої освіти вносить відповідні корективи у професійну підготовку усіх учителів, зокрема й трудового навчання. Сучасні підходи у галузі освіти потребують підготовки майбутнього вчителя трудового навчання як фахівця, здатного налагоджувати взаємодію з іншими учасниками навчального процесу: співпрацювати з учнями, батьками та своїми колегами; залучати учнів до творчого процесу створення оригінальних і функціональних виробів під час урочної та позаурочної діяльності; використовувати інноваційні технології навчання, орієнтовані на гармонійний розвиток особистості кожного вихованця та його професійне самовизначення. Крім

того, активна інтеграція України в європейський простір вимагає перегляду змісту і технологій підготовки педагогів як гарантів підготовки підростаючого покоління. Адже саме від їхньої готовності до педагогічної діяльності, професійної компетентності залежить ефективність підготовки майбутніх фахівців. Тому постає потреба вивчати зарубіжний досвід підготовки майбутніх учителів трудового навчання на прикладі Польщі та Великої Британії з метою його аналізу та визначення основних напрямів удосконалення національної системи освіти.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження полягає в узагальненні досвіду підготовки вчителів трудового навчання у Польщі та Великій Британії для його впровадження в систему вітчизняної освіти.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз результатів психолого-педагогічних досліджень свідчить про значний інтерес науковців, дослідників до підготовки педагогів в інших країнах. Зокрема, висвітлення зарубіжного досвіду підготовки вчителів у різних зарубіжних країнах знайшло своє відображення в науковому доробку вітчизняних дослідників: у Великій Британії – Н. Авшенюк, Ю. Кіщенко, А. Парінов, О. Стельмашук; у Франції – Б. Вульфсон, М. Скоробогатова; у Німеччині – Т. Коваль, Г. Лук'янюк, О. Родіна; у США – І. Гавриш, Т. Капелюшна, Я. Колибаб'юк, Т. Кошманова, Ю. Красильник, Р. Роман; у Польщі – К. Біницька, Р. Монько, Р. Пасічник, С. Фрейман та ін. Однак недостатня увага приділена вивченню зарубіжного досвіду підготовки вчителів трудового навчання, зокрема у Польщі та Великій Британії.

Під час теоретичного опрацювання означеної проблеми було використано комплекс таких теоретичних методів дослідження: пояснювально-аналітичний метод із використанням аналізу та синтезу результатів наукових досліджень щодо підготовки майбутніх учителів трудового навчання; методи узагальнення та систематизації – для висвітлення особливостей професійної підготовки вчителів та формулювання висновків.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Враховуючи територіальну близькість та значну кількість українських студентів, які здобувають освіту в Польщі, виникає потреба у вивченні досвіду підготовки майбутніх вчителів трудового навчання саме у цій країні.

Проблеми підготовки вчителів трудового навчання та технологій (техніки) у Польщі висвітлено в дослідженнях таких польських науковців, як З. Дамбровський, В. Зажецька, А. Маршалек, Т. Новацький, Р. Польни, Х. Поханке, В. Фурманек, С. Шаек та інші. Всі науковці сходяться на думці, що вчитель техніки має володіти ґрунтовними психолого-педагогічними, технічними знаннями та вміннями. Для забезпечення студентам можливості працевлаштуватися не лише в галузі освіти, а й наукового адміністрування, господарства, промисловості здійснюється комплексна підготовка майбутніх фахівців. Однак підготовка триває не тільки у вищому навчальному закладі, а й після його завершення: під час стажування у досвідчених учителів, у процесі професійного самовдосконалення.

Високий рівень професійної компетентності сприяє переміщенню вчителя за рівнями професійного зростання з відповідним підвищенням заробітної плати: учитель-стажист; контрактний учитель; призначений учитель; дипломований учитель; професор освіти – почесне звання [8, с. 123–133]. Згідно зі Статутом вчителя розрізняють такі кваліфікаційні категорії: вчитель-стажер; контрактний учитель; штатний учитель і

кваліфікований учитель; заслужений учитель, який може отримати диплом почесного професора освіти [7]. Перехід учителя з одної кваліфікаційної категорії в іншу свідчить про його професійне зростання та підвищення рівня професійної майстерності.

Загалом підготовка і вдосконалення вчителя техніки у Польщі підпорядковано принципу «доповнення – поглиблення – актуалізація». При цьому акцент робиться на інтеграції технічного та інформативного складників змісту підготовки вчителя техніки. Важливе значення також має дослідницько-пошукова діяльність студентів під час навчання, активізація їхньої самостійної роботи та практична спрямованість професійної підготовки. Тому навчальний процес будується таким чином, щоб не перенавантажувати студента і дати йому можливість самостійного вибору напрямів самовдосконалення.

Результати аналізу навчальних планів підготовки вчителів техніки свідчать про індивідуалізацію навчання, забезпечення можливостей самостійного вибору навчальних дисциплін для вивчення, відведення значної кількості годин на самостійну роботу. Необхідно відзначити наявність так званої індивідуальної опіки викладачем навчальної діяльності студентів. Це дозволяє реалізовувати особистісно-орієнтований підхід у підготовці майбутніх учителів трудового навчання. Тому важливо, щоб викладач вищого навчального закладу був здатний налагоджувати педагогічну взаємодію з іншими учасниками освітнього процесу.

Особливе місце у професійній підготовці майбутніх учителів техніки відводиться організації педагогічної практики. Майбутній фахівець має оволодіти не лише уміннями й навичками організації, здійснення навчально-виховного процесу, контролю його результатів із метою корегування своїх дій, а й взаємодіяти з колегами, учнями, їхніми батьками під час практики. Орієнтовно тривалість педагогічних практик становить вісім тижнів. Однак залежно від навчального закладу вона може передбачатися на першому або на другому курсах [1, с. 167–170].

Реформування освіти в Польщі внесло відповідні зміни щодо вимог до вчителя техніки та випускників вищого навчального закладу. Майбутній вчитель техніки має бути здатним раціонально враховувати умови школи в організації навчально-виховного процесу, вміти розробляти й реалізовувати власну дидактичну стратегію на міждисциплінарній основі, організувати та скеровувати пізнавальну діяльність учнів, створювати належні умови для творчості учнів [4].

Зауважимо, що однією з вимог до педагога є дотримання особистістю принципів моралі, уміння знаходити компроміс [6]. Важливо, щоб учитель умів розмовляти з учнями, пізнавати їх і себе, контролювати свої емоції та поведінку; розуміти, що помилки та поразки, яких він допустився у навчально-виховному процесі, є життєвими закономірностями і, лише працюючи над собою, можна їх виправити [5, с. 98].

Цікавим у контексті нашого дослідження є досвід підготовки майбутніх учителів технологій у Великій Британії. Відзначимо комплексний характер підготовки вчителів технологій у цій країні, що відображено у таких документах, як «Стандарт вступу у педагогічну діяльність», «Базові компетенції учителя дизайну і технології». Це пов'язано з особливостями навчального предмета «Дизайн і технологія», який вивчається у школах і поєднує в собі такі складники: технології, традиційні ремесла, види дизайну, інформаційні технології, основи електроніки, домашньої економіки й бізнесу. На вивчення цього предмета в навчальних планах відведено понад 12 % годин на всіх етапах навчання учнів у школі.

Викладання предмета «Дизайн і технологія» базується на проєктній технології та передбачає активне залучення учнів до дослідницької діяльності у ході проведення експериментів, вирішення проблемних ситуацій і має інтегрований характер. Це, в свою чергу, вимагає відповідної підготовки вчителя технологій, який повинен навчати учнів не просто працювати ручним інструментом, а й виготовляти якісну продукцію, попередньо спроектувавши її та спланувавши етапи її виробництва, базуючись на розумінні взаємозв'язку технологічної, екологічної та естетичної систем. Також учень має контролювати цей процес із метою подальшої оцінки його ефективності і якості виробу. Тому однією з вимог до вчителя технологій є його готовність до педагогічної взаємодії, адже лише співпраця дозволяє залучити учнів до творчої діяльності, реалізувати індивідуальну траєкторію навчання для кожного учня, залучити до додаткових занять та заходів із предмета «Дизайн і технологія» і співпраці з позашкільним навчанням (практика на міні-підприємствах).

Узагальнивши досвід підготовки вчителів Великої Британії, виділяємо три моделі фахової підготовки вчителів технологій: паралельна, послідовна й альтернативна. Розглянемо зміст кожної.

Паралельна модель забезпечує підготовку вчителів технологій першого та другого рівнів (KS 1, KS 2, 5 – 11 років) у педагогічних коледжах. Вона є найбільш поширеною у вищих навчальних закладах Великої Британії. Навчання за цією моделлю протягом трьох років дозволяє отримати ступінь бакалавра наук.

Навчання за послідовною моделлю здійснюється в художніх і технічних педагогічних коледжах, класичних університетах на педагогічних відділеннях. Після завершення навчання випускник отримує «Сертифікат післядипломної освіти».

Альтернативна модель фахової підготовки передбачає реалізацію таких інноваційних програм, як дистанційне навчання, програми гнучких модулів, швидкого шляху, зареєстрованих учителів [3, с. 13].

У межах реалізації визначених моделей система професійної підготовки містить різні освітні маршрути, за якими можна отримати відповідну професію. Зокрема, це такі:

1. Отримання спеціального сертифіката (Postgraduate Certificate in Education – PGCE) переважно в університетах. Термін навчання 1 рік.

2. Отримання ступеня бакалавра в галузі освіти (Bachelor of Education), що, в свою чергу, дозволяє здобути кваліфікацію вчителя. Термін навчання 3–4 роки.

Необхідно зазначити також про наявність різних альтернативних програм для підготовки педагогів. Наприклад, до таких програм можна віднести:

1) підготовку вчителів технологій на базі шкіл (School Centred Initial Teacher Training – SCITT), які забезпечують активну співпрацю різних ланок освіти з урахуванням сучасних тенденцій;

2) «Швидкий маршрут» (The Fast Track programmes), що дозволяє отримати кваліфікацію вчителя для здобувачів університетів;

3) підготовку вчителів технологій без відриву від професійної діяльності (Employment-based routes), яка передбачає належну підготовку у відповідній галузі для людей віком від 24 років [2, с. 112].

Саме наявність великої кількості різноманітних освітніх програм, спрямованих на підготовку за різними траєкторіями, дозволяє врахувати індивідуальні особливості студентів та розкрити їхній творчий потенціал.

Підготовка вчителів технологій у вищих навчальних закладах Великої Британії базується на формуванні практичних умінь та навичок особистісного і професійного

самовдосконалення. Загалом підготовка цих фахівців передбачає вивчення основних чотирьох циклів дисциплін:

- 1) дисципліни професійного спрямування;
- 2) дисципліни педагогічного спрямування;
- 3) дисципліни, що забезпечують формування практичних навичок викладання;
- 4) педагогічна практика у школі.

При цьому головна увага зосереджена на педагогічній практиці, на яку виділяється близько 25 % часу загального навантаження, як важливого складникового підготовки педагога. Професійна підготовка вчителів характеризується тісною взаємодією шкіл із вищими навчальними закладами. Проходження педагогічної практики відбувається поетапно: 1) початковий; 2) вступ до фахової діяльності; 3) професійне зростання; 4) узагальнення та систематизація набутого досвіду; 5) професійне становлення вчителя. Студент має змогу під час практики відвідувати декілька шкіл та отримати оцінку своїх досягнень класним керівником, тьютором і ментором. Саме триєдиний взаємозв'язок студента з тьютором і ментором дозволяє надати педагогічній практиці характеру цілісності та завершеності, тим самим підвищуючи її ефективність [3, с. 15]. При цьому велика увага приділена індивідуально-типологічним та особистісним якостям і характеристикам майбутнього учителя.

Для професійного зростання вчителя важливо, що із закінченням вищого навчального закладу його підготовка не завершується, так як існують різнопланові програми підготовки дипломованих фахівців.

ВИСНОВКИ

Таким чином, вивчення досвіду підготовки майбутніх вчителів трудового навчання у Польщі та Великій Британії дозволяє стверджувати, що до рівня їхньої професійної компетентності та особистісних якостей встановлено високі вимоги. Професійна підготовка не завершується після закінчення вищого навчального закладу, а триває протягом усього професійного життя. З'ясовано, по-перше, що підготовка вчителів трудового навчання здійснюється комплексно з метою розширення можливостей подальшого працевлаштування. По-друге, значну роль у психолого-педагогічній та практичній підготовці майбутніх фахівців відведено педагогічній практиці. По-третє, визначено тісну співпрацю між школами та вищими навчальними закладами. По-четверте, для підвищення ефективності професійної підготовки вчителів трудового навчання освітній процес реалізується на особистісно-орієнтованому підході, який дозволяє врахувати індивідуальні особливості кожного студента та сприяти розвитку його творчості.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в аналізі змісту підготовки вчителів трудового навчання за кордоном та визначенні основних напрямів проектування змісту підготовки фахівців у вітчизняній системі освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Монько Р. М. Підготовка майбутнього вчителя «техніки» у Республіці Польща [текст] / Р. М. Монько // Трудова підготовка учнів та студентів. – Наукові записки. – Серія: Педагогіка. – 2010. – № 1. – С. 167–170.
2. Орехова Е. Я. Подготовка учителей в современной Европе : учеб. пособие / Е. Я. Орехова, Л. Н. Полунина. – Тула : Изд-во Тульского. гос. пед. ун-та им. Л. Н. Толстого, 2007. – 182 с.

3. Стельмашук О. З. Підготовка майбутніх учителів дизайну і технології у вищих навчальних закладах Великої Британії : автореф. дис ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. З. Стельмашук. – Тернопіль, 2012. – 20 с.
4. Brodziński T. Edukacja ogólnotechniczna w szkołach ogólnokształcących / T. Brodziński, G. Rua. – Zielona Góra : Praca zawód rynek pracy, 2002. – 210 s.
5. Frejman M. O rozwijaniu refleksyjnej postawy przyszłych nauczycieli / M. Frejman, S. Frejman // [w:] Nauczyciel w świecie współczesnym; pod red. B. Muchacka, M. Szymański. – Kraków, 2008. – 186 s.
6. Jakowicka M. Nauczyciel w kształceniu i doskonaleniu w kontekście reformy edukacji / M. Jakowicka; red. W. E. Koziol, E. Kobylecka. – Warszawa : Wyd. Eurydice, 2008. – 219 s.
7. Karta nauczyciela po zmianach z 6 grudnia 2007 r. – Poznań : Oficyna Ekonomiczna Wydawnictwa, 2008. – 52 s.
8. Kwiatkowski S. Kształcenie zawodowe. Dylematy teorii i praktyki / S. Kwiatkowski. – Warszawa : IBE, 2001. – 153 s.